

4(477)
64

ЛІТОПИС

УКРАЇНСЬКОГО

ДОНБЯСУ

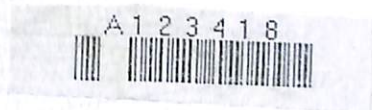
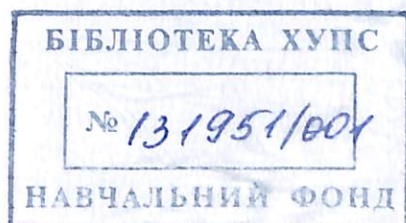
ДОНБАС В ЧАСИ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ
1917 – 1921 РОКІВ

94(477)
Л 64

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОГО ДОНБАСУ

ДОНБАС В ЧАСИ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ
1917 – 1921 РОКІВ

Ічня
ПП «Формат»
2018

ББК 63.3 (4УКР) 6
К71

Упорядник Юрій Косенко

Надруковано на замовлення
Міністерства інформаційної політики України
ДЛЯ БЕЗКОШТОВНОГО РОЗПОВСЮДЖЕННЯ

У разі якщо ви придбали цю книгу,
просимо повідомити на адресу:
books@mip.gov.ua

К71 Літопис українського Донбасу. Донбас в часи Визвольних Змагань 1917-1921 років / упор. Ю. Косенко. – Ічня: ПП «Формат», 2018. – 308 с.

ISBN 978-966-1567-55-8

В контексті збройної агресії Російської Федерації на Донбасі особливої ваги набуває систематична культурно-просвітницька, інформаційна діяльність в регіоні. Адже саме усвідомлення місцевими мешканцями споконвічної приналежності нинішніх Донецької та Луганської областей до України, підтримка ними ідеї української державності є вкрай важливими факторами успішної реінтеграції Донбасу. Книга «Літопис українського Донбасу. Донбас в часи Визвольних Змагань 1917 – 1921 років» присвячена бурхливим подіям Української революції в регіоні. Значення тієї буремної доби важко переоцінити, - саме тоді було закладено підвалини модерної української державності. Участь мешканців Донбасу в тодішній боротьбі за незалежність України була значною, їхній внесок – великим. Саме про це і йдеться у пропонованій увазі читачів книзі.

УДК 821.161.2-1
ББК 63.3 (4УКР) 6

ISBN 978-966-1567-55-8

©Косенко Ю, упорядкування, 2018
© ПП «Формат», 2018

ПЕРЕДМОВА

Донбас, зрештою, як і вся Україна переживає зараз непрості часи. У контексті збройної агресії Російської Федерації проти України вкрай актуальним питанням залишається відтворення й популяризація правдивої історії регіону, висвітлення української його сутності. Значною мірою, трагедія Донбасу зумовлена масованим впливом пропаганди на суспільну свідомість. Ще в радянські часи активно впроваджувалися стереотипи, згідно з якими Донбас ніколи не був українським, не мав майже ніякого відношення до української культури, ніякий український національно-визвольний рух ніколи тут не розгортався і т.д. Ці стереотипи виявилися надзвичайно живучими, їх часто приймають на віру не лишень мешканці регіону, а й мешканці інших областей України...

Коли в Україні почала реалізовуватися, у відповідності до нового законодавства, політика декомунізації, сотні вулиць, населених пунктів, інших об'єктів на території Донецької та Луганської областей були позбавлені назв, що несли на собі відбиток доби панування тоталітарного комуністичного режиму. Демонтувалися численні пам'ятники, меморіальні дошки, зведені на честь ідеологів комунізму та катів українського народу. У багатьох жителів регіону виникло відчуття, що Донбас позбавляють «своїх героїв». Інші громадяни, ті, котрі розуміли необхідність знесення пам'ятників різним чекістам і комсомольцям, теж нерідко відчували певний моральний дискомфорт, спричинений незнанням альтернативи. На честь яких місцевих уродженців слід називати вулиці? Хто з них вартий того, щоб на його честь було

встановлено меморіальну дошку чи пам'ятник? Чи були взагалі якісь дійсно українські герої, видатні діячі, письменники, поети, науковці, просвітителі, - уродженці Донбасу й борці за незалежність України водночас? Відповідь однозначна: Так! Такі люди були, і їх було багато! Донбас у контексті історії – це не заповідник патологічного зрадництва і українофобії, це земля, яка постійно народжувала видатних синів українського народу, а серед них — і справжніх борців за незалежність України. Звісно, мало місце й зрадництво, але чи ж не було його на інших теренах України?

Протягом останніх років з'являється дедалі більше книжок, публікацій, досліджень, присвячених відновленню справжньої історії Донбасу. Серед них є й такі, що стосуються історії регіону часів Визвольних Змагань 1917 – 1921 років. Однак, дуже багато роботи ще попереду. Пропонована увазі читачів книга «Літопис українського Донбасу. Донбас в часи Визвольних Змагань 1917 – 1921 років» має стати ще одним кроком на шляху ствердження й популяризації ідеї української державності. Вона не є науковою монографією, не претендує на всебічне і максимально повне, послідовне хронологічно, відображення розвитку подій тієї буремної доби. Ця книга є збіркою різнопланових матеріалів, які об'єднуються спільним знаменником – демонстрацією того, що мешканці нинішніх Донецької та Луганської областей брали участь в усіх етапах національно-визвольної боротьби в часи Визвольних Змагань 1917 – 1921 років, що процеси Української революції відбувалися безпосередньо на теренах регіону, звісно, маючи при цьому свою специфіку.

Ми бачимо уродженців Донбасу серед міністрів Української Народної Республіки, військовиків, - як рядових вояків, так і командирів, - громадських діячів, просвітителів, національно свідомих науковців, державних службовців. Міністри УНР Микита Шаповал та Олександр Мицюк були

не якимись випадковими функціонерами, а послідовними борцями за незалежність України, їхня наукова й публіцистична спадщина ще чекає на повноцінне вивчення й осмислення. Після статей, присвячених їхньому життєвому шляху, наводяться тексти їхніх статей, які раніше були недоступні широкому колу читачів.

Окрема важлива тема – це висвітлення життя й діяльності тих українських вояків та воєначальників, які народилися на території сучасних Донецької та Луганської областей. Вже зараз можна сказати, що йдеться не про поодинокі чи випадкові постаті. Їх було багато. Серед уродженців Донбасу, які зі зброєю в руках боролися за незалежність України, знаходимо і генералів (як Микола Шаповал та Євген Білецький), і старшин різного рангу (як Никандр Залозний, Дмитро Ліницький, Нечипір Губа, Семен Лощенко та багато інших), і рядових вояків регулярних українських військових частин, і повстанців... У зв'язку з цим слід підкреслити один важливий момент. До початку нинішньої російсько-української війни не так багато дослідників займалися цілеспрямованим пошуком тих учасників Визвольних Змагань 1917 – 1921 років, які народилися на території сучасних Донеччини та Луганщини. Коли ж актуалізувалася така потреба, простий перегляд таких загальнодоступних і загальновизнаних у науковому світі довідкових джерел, як «Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917 – 1921)» Я. Тинченка та «Діячі Української Центральної Ради. Біографічний довідник» В. Верстюка й Т. Осташко (і їм подібних), дозволив виявити десятки імен. Подальший цілеспрямований аналіз цілком доступних джерел, - не кажучи вже про роботу в архівах, - дозволяє значно розширити цей перелік.

Варто сказати кілька слів і про таке важливе джерело інформації про події на Донбасі в часи Визвольних Змагань, як спогади українських військовиків. Останнім часом доволі

Пітопис українського Донбасу

відомими стали уривки зі «Спогадів із записної книжки» генерала Володимира Сікевича, командира Слов'янської групи військ УНР, на яку покладалося (успішно виконане) завдання зі звільнення Донбасу від російсько-більшовицьких загарбників. Але ж не тільки генерал Сікевич залишив спогади про ті події! Скажімо, книга спогадів підполковника Армії УНР Степана Самійленка «Дні слави» видавалася на еміграції, була перевидана в Україні, але мало хто звернув увагу на ті її розділи, які присвячені перебуванню автора на Донеччині та Луганщині, охороні державного кордону України на Донбасі в часи правління гетьмана Павла Скоропадського. А спогади його дійсно цікаві. Степан Самійленко описує перебування в регіоні Миколи Міхновського, змальовує важливі епізоди з життя місцевого населення, ставлення до українських вояків і багато іншого. Так само і спогади Валентина Сім'янцева, уродженця Великого Бурлука (Харківщина). Вони давно опубліковані і цілком доступні, але теж мало хто звернув увагу на такий цікавий розділ, який присвячений опису боїв українських підрозділів з наступаючими більшовиками у місті Сватове (Луганська область) наприкінці 1918 року. Спогадів українських військовиків є дуже багато, цілеспрямований пошук у них фрагментів або розділів, що присвячені Донбасу тієї доби, - це вдячна справа, яка обіцяє багато цікавої інформації і чекає своїх послідовних виконавців, як і емігрантська преса. Що стосується емігрантської преси, у ній можна знайти статті, написані учасниками Визвольних Змагань, які були вихідцями з Донбасу, можна знайти спогади про тогочасні події на Донбасі. Наприклад, саме так було знайдено наведені у цій книзі статті Миколи Закоморного та статті про Миколу Гайдака.

Не менш важливим є також висвітлення життєвого шляху і діяльності тих українських діячів, які займалися громадською, науковою, просвітницькою, письменницькою діяль-

ністю і, таким чином, підтримували й популяризували ідею української державності. Хіба ж не були повноцінними учасниками Визвольних Змагань такі люди, як класик української літератури Микола Чернявський чи науковець і український громадський діяч Іван Коваленко? Вони боролися не зброєю, а словом, просвітництвом, знаннями. Плоди їхніх зусиль продовжують приносити користь Україні і в наш час...

Вихідці з Донбасу, так чи інакше, брали участь у національно-визвольній боротьбі на всіх її етапах, і їхня участь була вагомою, помітною, а іноді мала вирішальний характер. Прикладів можна наводити багато, власне, читач їх знайде самостійно на сторінках цієї книги, тому акцентуємо на цьому увагу стисло. Бій під Крутами. Героїзм оборонців молодії держави. Морально звиродніла сутність знавіснелих російсько-більшовицьких загарбників. Затримка їхнього наступу на Київ. Центральна Рада провадить переговори з державами Четверного союзу. Підписання Берестейського миру. Початок міжнародного визнання УНР. Продовження Визвольних Змагань. Це все тепер відомо зі шкільного підручника. Але далеко не кожен знає, що вкрай важливу роль під час бою під Крутами відіграв відчайдушно хоробрий український артилерист Семен Лощенко, який народився в селі Іванівка (сучасний Антрацитівський район Луганської області). Дещо більш відомою є роль гайдамаків з Донбасу в придушенні більшовицького повстання на Арсеналі в Києві. Але й фінальний акорд Визвольних Змагань – Другий Зимовий похід (листопад 1921 року) не обійшовся без участі уродженців Донбасу. У тому поході брали участь тільки добровольці. Сили були надто нерівними, надії на перемогу виглядали примарно. Другий Зимовий похід закінчився трагедією під Базаром (нині село в Житомирській області), – масовим розстрілом російсько-більшовицькими загарбниками українських вояків. Як відомо, окупанти закликали полонених до зради і обіцяли зберегти за

це життя. Тим величнішим є безсмертний подвиг героїчних вояків Армії УНР, які свідомо прийняли мученицьку смерть за Україну. Серед цих героїв знаходимо імена чотирьох уродженців Бахмутського повіту: Микола Козаченко, Семен Шепель, Тимофій Мещеряков та Захар Атнабунт. Двоє з них не були етнічними українцями (З. Атнабунт був євреєм і сповідав юдаїзм, а Т. Мещеряков був росіянином), проте це не завадило їм свідомо віддати життя за незалежність України. Імена цих героїв вибиті на меморіалі в Базарі...

На завершення, хотів би підкреслити, що запорукою успішної ментальної, інформаційної, культурної та політичної реінтеграції Донбасу є позитивні й сталі зміни суспільної свідомості. І не тільки у місцевого населення. Адже про успішну реінтеграцію можна буде говорити тоді, коли не тільки місцеві мешканці, а й мешканці інших регіонів держави не сумніватимуться в українській природі Донбасу, коли вони усвідомлять внесок цього регіону в спільну скарбницю української культури, в боротьбу за незалежність України. Як казав сто років тому назад перший міністр іноземних справ України Олександр Шульгин: «Громадянство разом з урядом повинно повести з усією інтенсивністю роботу культурну. Тільки книжки, школи, живе українське слово, - збудують нам сталу державність, викують щастя наших нащадків». Але так само варто пам'ятати, що можливість інтенсивної культурно-просвітницької роботи залежить від успішності відбиття ворожої агресії Збройними силами України... Слава Україні!!!

*Юрій Косенко,
голова правління
ГО «Українська Ініціатива»*

ДОНБАС
У ВИРІ УКРАЇНСЬКОЇ
— РЕВОЛЮЦІЇ —

Зміст

ПЕРЕДМОВА	3
-----------------	---

ДОНБАС У ВИРІ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

100 років з дня підняття українського прапора в Бахмуті	11
Відгомін Української революції на сторінках газети «Мариупольское слово»	15
Вільні думки	21
100 років звільнення Донбасу військами УНР	24

ДОНБАС У СПОГАДАХ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИКІВ

«Сторінки із записної книжки» Володимира Сікевича	31
<i>В. Сікевич. Під Барвінковим</i>	33
Дні слави Степана Самійленка	58
<i>С. Самійленко. Охорона кордону на Донеччині</i>	59
<i>С. Самійленко. Знову в дорозі</i>	63
<i>С. Самійленко. Охорона кордону Харківщина-Вороніжчина</i> ..	68
<i>С. Самійленко. Вишкіл гранатометників</i>	71
<i>С. Самійленко. Поїздка у відпустку</i>	77
<i>С. Самійленко. Знову у полку</i>	79
<i>С. Самійленко. Відступ полку з кордону</i>	79
Роки козакування Валентина Сім'янцева	85
<i>В. Сім'янцев. Сватова Лучка</i>	87

ПОСТАТІ

Життєвий і творчий шлях Микити Шаповала	91
Твори Микити Шаповала	106
<i>М. Шаповал. Політична смерть м. Грушевського</i>	119
<i>М. Шаповал. На смерть тирана</i>	125
Микита Шаповал (Некролог)	132
Микола Шаповал – генерал-хорунжий Армії УНР	135

Микола Чернявський	137
<i>М. Чернявський. Земля</i>	148
<i>М. Чернявський. Вибрані вірші</i>	158
<i>М. Чернявський. Осліплення Париса</i>	174
Семен Лощенко – герой бою під Крутами	177
Закоморний Микола	181
Український пласт (Лист із Праги)	183
Де що про Пласт.	186
Косівський пласт в 11-ту річницю смерті Мих. Павлика (За Гром: Голосом ч. 4. 1926).	190
Пластова вечірка в Подєбрадах	191
Подєбрадський гурток танцюристів	192
Український Пластовий Табор біля м. Podebrad	193
Нечипір Гу́ба – сотник Армії УНР	196
Уродженці міста Сватове – учасники Визвольних Змагань 1917-1921 років.	198
Никандр Залозний – командир 2-ї Летунської сотні УГА	201
Борис Хрещатицький – отаман Далекосхідного українського війська Зеленого Клину	207
Василь Романенко – учасник Визвольних Змагань.	210
Кость-Костенко Степан Кононович (9.01.1901— 1.03.1981)	222
Іван Коваленко – видатний український науковець та просвітитель	226
Микола Гайдак	231
Найкращий друг бджіл.	237
Помер д-р Микола Гайдак	239
Ганна Марченко – учасниця Визвольних Змагань	243
Генерал-хорунжий Євген Білецький – начальник тилу Армії УНР.	245
Олександр Мицюк – міністр внутрішніх справ УНР	251
<i>О. Мицюк. Евразійство</i>	254
Останні акорди	292
ЦІНА НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТА ЇЇ ЦІННІСТЬ.	302